

اندیشکده احیای ایران
IRAN REVIVAL HUB

دستورالعمل محافظت از آثار باستانی و بناهای تاریخی ایران در زمان گذار از جمهوری اسلامی

۱ تیر ۱۴۰۴

پیشگفتار

بنابراین، پاسداری از آثار و بناهای تاریخی نه تنها حق نسل کنونی و نسل های آینده است، بلکه وظیفه‌ای است در قبال انسان هایی که در طول تاریخ ایران زمین در این سرزمین زیسته اند و ثمره‌ی اندیشه، هنر و توانمندی های خود را در قالب این آثار بر جای نهاده اند و برای ما باقی گذاشته اند.

شوربختانه پس از به قدرت رسیدن رژیم ضد ایرانی اسلامی در ایران صنعت گردشگری و آثار باستانی به طور خاص و هویت و تاریخ ایرانی به طور عام، بسیار مورد بی توجهی و دشمنی واقع شده اند.

محافظت از آثار و بناهای تاریخی ایران - در طول این متن بطور عام واژه‌ی «آثار» بکار رفته است -، مهمترین و پایه‌ای ترین قدم در حفظ هویت ملی و فرهنگی ماست. این آثار، زبان گویای گذشته و روایت گر تاریخ، هنر و باورهای مردمان سرزمین ما در طول قرون هستند. بی توجهی به آنها، فراموشی ریشه‌ها و گسست از اصالت تاریخی مان را به همراه دارد.

در دوران انقلاب‌ها و تحولات بزرگ سیاسی، آثار باستانی بیش از هر زمان دیگری در معرض خطر قرار می‌گیرند. چرا که این آثار دغدغه‌ی اصلی مردم در چنین زمان بحرانی‌ای نبوده و در نتیجه در بسیاری از مواقع مورد بی‌توجهی قرار می‌گیرند.

در چنین دوره‌هایی، بی‌نظمی، تغییر قدرت و گاه بی‌توجهی به میراث فرهنگی، زمینه را برای تخریب، غارت یا سرقت آثار تاریخی فراهم می‌سازد. این آسیب‌ها علاوه بر صدمات مالی بی‌نهایت سنگین و غیر قابل بازگشت، بخشی از حافظه جمعی بشریت را نابود می‌کنند. حفاظت از این گنجینه‌ها در دوران بحران، مسئولیتی ملی است که بر عهده تمامی شهروندان وظیفه شناس خواهد بود.

هدف از این برنامه، پیشنهاد دستورالعمل اجرایی برای محافظت از موزه ها، بناهای تاریخی و مذهبی در زمان هرج و مرج احتمالی در شرایط کاهش قدرت حکومت مرکزی و ناتوانی ایجاد امنیت درون شهری توسط نیروهای پلیس است.

نام و آدرس موزه ها و بناهای مهم در پیوست این برنامه موجود است اما محدود به این فهرست نیست. باید دانست تمامی این آثار و بناها فارغ از سال تاسیس و هدف سازندگان آنها بایستی مورد محافظت قرار گیرند، چرا که تمامی آنها از سالیان بسیار دور تاکنون جزئی از مسیر تمدن و تاریخ این سرزمین است. اشیای مورد نمایش در موزه ها نیز فارغ از نوع، جنس، دسته بندی و سال ساخت، تمامی به یک میزان ارزشمند هستند و بایستی از تمامی آنها نگهداری کرد.

مسئولیت افراد حقیقی

از نگاه نگارندگان این برنامه (که بخشی از مردم ایران هستند)، مسئولیت اصلی و اولیه‌ی حفاظت از موزه‌ها و اشیاء و آثاری که در اختیار آنها قرار داده شده، با مدیران ارشد هر موزه است.

وظیفه حرفه‌ای و میهنی مدیران موزه‌ها ایجاب می‌کند که:

پیش از سرنگونی جمهوری اسلامی

ت تهیه فهرست کامل از اشیاء و آثار موجود، چه در معرض نمایش برای عموم و چه در حال نگهداری در انبارها

ثبت تمامی درخواست‌ها در مورد خروج هر یک از آثار به دستور مدیران بالادستی و سران رژیم از موزه شامل: نام و عنوان اثر، اطلاعات ثبت شده، تصویر واضح اثر، نهاد درخواست دهنده، نام و عنوان شخص درخواست دهنده، محل جدید اثر

در زمان گذار و استقرار دولت انتقالی

- ◀ همکاری با نیروهای مردمی داوطلب برای حفاظت از ساختمان، انبار و دارایی های موزه
- ◀ عدم همکاری با سران رژیم و نهادهای حکومتی در مورد خارج کردن هر یک از دارایی ها
- ◀ اجرای پروتکل ها و دستورالعمل های موجود برای زمان های اضطراری
- ◀ در صورت تصمیم بر تعطیلی موقت موزه تا زمان برقراری امنیت: انتقال ایمن آثار قابل جابجایی به انبار، مهر و موم در انبار و نمایشگاه موزه

پس از برقراری نظم و استقرار مدیران جدید

- ◀ گزارش عملکرد دوره گذار
- ◀ ارائه فهرست موجود و گزارش احتمالی دارایی های ناموجود
- ◀ پاسخگویی به مدیران و مردم در مورد دارایی های مفقود شده

رسانه ها و فرآیند اطلاع رسانی

همانگونه که پیشتر عنوان شد، در دوران انقلاب‌ها و دگرگونی‌های سیاسی، بی‌ثباتی و نبود نظارت کافی می‌تواند آثار تاریخی، موزه‌ها و بناهای باستانی را در معرض خطر جدی قرار دهد. در چنین شرایطی، رسانه‌های ملی گرا که بر حفظ هویت و میراث تمدنی ایران تأکید دارند، نقش کلیدی در همراهی و هماهنگی عمومی برای حفاظت از این میراث ایفا می‌کنند.

نقش رسانه‌ها در دوره‌های مختلف:

پیش از سرنگونی رژیم جمهوری اسلامی

تاکید بر مسئولیت‌های ملی و میهنی هر یک از شهروندان ایران در مورد حفاظت از دارایی‌های مردم ایران

آگاهی بخشی و برجسته کردن اهمیت تاریخی و فرهنگی آثار باستانی به عنوان دارایی‌های کشور و بخشی از منابع درآمد نسل‌های آینده

آگاهی بخشی در مورد خطرات ناشی از تخریب، دستبرد یا بی‌توجهی و اثرات جبران‌ناپذیر آن در آینده صنعت گردشگری

در زمان گذار و استقرار دولت انتقالی

- فراخوان داوطلبان از طریق برنامه‌های تلویزیونی، رادیویی، شبکه‌های اجتماعی و حتی رسانه‌های محلی
- کمک برای هماهنگی و همکاری شبکه‌های مردمی و گردآمدن نیروهای داوطلب
- اطلاع‌رسانی مداوم فرایند اجرا و به‌روزرسانی‌های احتمالی دستورالعمل با توجه به شرایط
- انتشار ویدیوهای ارسالی داوطلبان و گزارش‌های شهروندان از فرایند اجرا
- اطلاع‌رسانی به مردم در صورت نیاز اضطراری داوطلبان محافظ

پس از برقراری نظم و استقرار دولت جدید

- گزارش عمومی به مردم ایران در مورد وضعیت کنونی مکان‌های محافظت شده
- معرفی و تقدیر از داوطلبان و شهروندان وظیفه‌شناس

مسئولیت نیروهای پلیس و ارتش

این نیروها به عنوان ضامن امنیت ملی، موظف اند نه تنها از جان و مال مردم، بلکه از دارایی های فرهنگی و تاریخی کشور نیز محافظت کنند. موزه ها، بناهای باستانی، کتابخانه های قدیمی و اماکن فرهنگی در چنین شرایطی اغلب به هدف آسیب، غارت یا تخریب تبدیل می شوند، و وظیفه ی نیروهای نظامی و انتظامی است که با استقرار و گشت زنی در اطراف این مکان ها، در شرایط اضطراری و خطرهای جدی برای داوطلبان محافظ و یا آثار تاریخی و فرهنگی به وظیفه خود عمل کنند.

“نیروهای پلیس و ارتش باید بدانند وظیفه اصلی آنها حفاظت و امنیت ایران و مردم ایران است.”

”

در صورت گزارش شهروندان محافظ و اعلام نیاز فوری، فرمانده پلیس ناحیه محل وقوع بایستی با ارسال نیروی های خود از جان داوطلبان و دارایی های تاریخی ایران محافظت کنند.

در مرزها و راه های خروجی کشور چه به صورت زمینی، چه دریایی و چه هوایی، نیروهای ارتش و پلیس در صورت مشاهده خروج اشیای مشکوک به تاریخی بودن بایستی آنها را نگهداری کرده و آنها را به نمایندگان قابل اعتماد دولت انتقالی تحویل دهند.

هر گونه همکاری نیروهای مرزی در خروج دارایی های مردم ایران جرم تلقی می گردد و افراد مرتبط پس از دوران گذار در دادگاه پاسخگوی اتهامات و تحمل مجازات خواهند بود.

همچنین لازم است تا نیروهای نظامی و انتظامی سرتاسر کشور به سریعترین شکل ممکن پروتوکل هایی برای تعیین حدود اختیارات و تعریف نحوه ای اجرای دستورات و اختیارات نیروهای مرزی تعریف و ابلاغ نمایند.

این به آن جهت حائز اهمیت است که برخی عوامل سرقت و قاچاق اشیا و آثار باستانی ممکن است تا آرام شدن اوضاع سیاسی و اجتماعی کشور صبر کرده، و نسبت به خروج این اشیاء به سرعت اقدام نکنند.

بازگرداندن آثار ربوده شده

اگرچه در مورد فروش و خرید آثار تاریخی ربوده شده قوانین رسمی و بین المللی وجود دارد، اما برخی اوقات این فرایند می تواند بسیار طولانی و پرهزینه باشد. بهترین راه همچنان پیشگیری از وقوع این موارد و خروج غیرقانونی آثار حفاظت شده است اما در صورت وقوع بهتر است بدون از دست دادن زمان، بلافاصله برای بازگردانی آنها اقدام کرد.

برخی اسناد و کنوانسیون های بین المللی ابزار حقوقی برای بازگرداندن این آثار فراهم کرده اند، از جمله:

کنوانسیون ۱۹۷۰ یونسکو: درباره ی ممنوعیت واردات، صادرات و انتقال غیرقانونی مالکیت اموال فرهنگی.

کنوانسیون 1995 UNIDROIT: برای بازگرداندن اموال فرهنگی ربوده شده یا به صورت غیرقانونی صادر شده.

شرط‌های اصلی برای بازگرداندن آثار

- ◀ اثبات تعلق اثر به کشور مبدا (از طریق اسناد، عکس‌ها یا فهرست اموال فرهنگی ثبت‌شده ذکر شده در موارد بالا).
- ◀ اثبات غیرقانونی بودن خروج اثر از کشور (به دلیل انقلاب و تغییر نظام سیاسی کشور)
- ◀ طرح شکایت رسمی توسط دولت و یا سازمان‌های دارای مسئولیت (مانند وزارت فرهنگ یا میراث فرهنگی)

این مسئولیت بر دوش ماست

تغییر نظام سیاسی نباید بهانه‌ای برای ویرانی فرهنگی باشد. اتفاقاً در چنین لحظاتی است که ایرانیان واقعی، با مسئولیت‌پذیری، از خود تاریخ می‌سازند. هر ایرانی می‌تواند در این مسیر سهمی داشته باشد:

- ◀ اگر مدیر موزه هستی، از گنجینه‌ها محافظت کن.
- ◀ اگر داوطلب مردمی هستی، آماده همکاری باش.
- ◀ اگر خبرنگار یا فعال رسانه‌ای هستی، آگاهی‌بخش مردم باش.
- ◀ اگر سرباز یا افسر مرزی هستی، مانع قاچاق میراث کشور باش.

پایان سخن

ما می‌توانیم - و باید - حافظ آن باشیم که ایران را «ایران» نگه‌می‌دارد.

باید به این باور برسیم که انقلاب واقعی زمانی‌ست که یک ملت نه فقط قدرت سیاسی، بلکه آگاهی فرهنگی و درک عمیق از هویت تاریخی خود را بازمی‌یابد. ما در آستانه‌ی لحظه‌ای تاریخی قرار داریم؛ لحظه‌ای که می‌توانیم نه تنها آزادی را بازپس گیریم، بلکه ریشه‌های خود را نیز از نو معنا کنیم. این مسئولیت بر دوش همه‌ی ماست.

زیرا ملتی که حافظ گذشته‌ی خود نباشد، در آینده نیز جایی نخواهد داشت.